

Even uw aandacht...

Deze 'smaakmaker' laat u toe kennis te maken met dit werk.

Dit tekstfragment mag niet gebruikt worden voor opvoering. Het mag niet worden gedownload, afgedrukt of verder verspreid.

Indien deze smaakmaker u bevalt, raden we u aan het volledige toneelstuk te ontlenen en te lezen voor u tot de aankoop van boekjes voor opvoering beslist.

Veel leesplezier!

ELKERLIJK

hedendaagse adaptatie
van het middeleeuws mysteriespel

door

Paul Houwen

Den spyghel der salicheyt van Elckerlyc
Hoe dat Elckerlyc mensche wert
ghedaecht gode rekeninghe te doen
(1495)

Toneelfonds J. Janssens – Antwerpen
1998
Nr.2531

OPVOERINGSRECHT

Het opvoeringsrecht wordt verkregen na aankoop van tenminste TIEN tekstboekjes bij de uitgever en na betaling van de verschuldigde auteursrechten aan:

S.A.B.A.M.
Aarlenstraat 75-77
1040 Brussel 4

Na aankoop van het verplicht aantal boekjes krijgt men van de uitgever een aankoopbewijs. Dit bewijs moet samen met een aanvraagkaart waarop plaats en datum(s) van opvoering werden ingevuld, minstens veertien dagen voor de opvoering(en) naar S.A.B.A.M. worden gestuurd.

Men is volgens de Auteurswet strafbaar als men gebruik maakt van gekregen, gehuurde, geleende of gecopieerde boekjes.

Wanneer men niet voldoet aan de hier opgesomde voorwaarden, worden de geldende auteursrechten met 100% verhoogd.

Voor Nederland wende men zich tot:

I.B.V.A "Holland"
Postbus 363
1800 AJ Alkmaar.

Wettelijk depot D/1998/220/48
ISBN 90-385-0593-0

© 1998 Toneelfonds J. Janssens/Paul Houwen

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

PERSONAGES (in volgorde van optreden)

God

Barmeid

De Dood

Elkerlijk

Gezelschap

Neef 1

Neef 2

Aardse Goed

Deugd

Kennis

Biecht

Kracht

Schoonheid

Wijsheid

Vijf Zintuigen

Engel

Veel rollen kunnen zowel door vrouwen als door mannen gespeeld worden. Er zijn ook mogelijkheden voor dubbelrollen. Een derde, low budget versie is mogelijk met een 6-tal acteurs die alle personages spelen.

"Elkerlijk" speelt zich af in een zalmroze nachtbar met een lange toonbank, ietwat schuin in de fond, met 8 barkrukken ervoor. Lichte sluierdoeken in de fond, op de zijkanten en tegen het plafond, eveneens in zalmroze kleur. In de bar wordt uitsluitend zgn. champagne geschonken.

Het stuk opent met een massascène, waarbij op enkele uitzonderingen na, alle personages zich aan de geneugten des levens overgeven: drank en sex. De uitzonderingen zijn God en de Dood. Alle personages hebben societykleren aan. Ze zijn dus anders gekleed dan later in het stuk.

Na de massascène, die veel weg heeft van een choreografisch spel, blijven slechts God en de barmheid over.

EERSTE BEDRIJF

- GOD: Hierboven in de hemel zie ik vanop mijn troon dat alle mensen dwaas, onverstandig en bandeloos door het leven gaan. Ze hebben voor niets nog respect, aanvaarden geen gezag en denken alleen aan zichzelf. Ze erkennen God noch gebod. Het enige wat telt, is geld. Ze zijn allang vergeten dat ik naar de aarde ben gekomen om de mensen te redden. Ik heb er mijn leven voor gegeven. Was me dat een calvarie! Waar is de tijd!
- Nu ben ik hier terug, want de wereld stikt van de hovaardigheid.
- BARMEID: Ja, dat is juist. Er lopen veel dikke nekken rond. Er komen er hier veel bij mij over de vloer.
- GOD: Met hun zakken vol geld.
- BARMEID: Ja, maar dat is normaal. Ik kan toch mijn klanten niet ontvangen zonder ze te laten betalen. Ik kan toch niet van de hemelse dauw leven.
- GOD: Dat snap ik wel. Iedereen moet zijn brood verdienen. Dat is normaal. Maar het is de "mentaliteit" die zwaar op mijn maag ligt. De ene is jaloers op de andere; ze verdienen geld met leugen en bedrog; de groten maken de kleintjes kapot; terwijl de enen van honger sterven, gooien de anderen eten met hopen weg.
- Daarom ben ik zo bedroefd, samen met de engelen en de heiligen, daarboven in de hemel. De zeven deugden van vroeger, van de goeie ouwe tijd, zijn verdwenen. Nu leeft men zonder zorgen en denkt men niet aan de dag van morgen. De enige dingen waar men mee bezig is,

zijn geld, sex en drank.

BARMEID: Maar ik kan mij dat toch allemaal niet aantrekken. Ik moet ook leven.

GOD: Ik wel. Ik trek het mij wel aan. Ik ben naar hier gekomen om aan iedereen, aan Elkerlijk, rekenschap te vragen. Als ik nu niet ingrijp, worden de mensen straks nog erger dan beesten. De ene zal de andere nog opeten. Het geloof is verdwenen, weg, kapot. En ik heb nog zo mijn best gedaan. Maar ja, dat is alweer tweeduizend jaar geleden. Alles wat ik toen heb voorgehouden, is men vergeten.

BARMEID: (geeft hem een drankje) Hier, pak er nog een.

GOD: Dank je. (drinkt, pauze) Ik zal er de Dood moeten bijhalen.

BARMEID: De Dood? Ja maar, niet in mijn bar, hé.

GOD: Jawel. Dood, waar ben je?

BARMEID: Och God!

GOD: Dood, die niemand spaart! Kom hier! En luister naar mij!

DOOD: (duikt gezwind van achter de bar op en springt erover, de barmeid schrikt zich een ongeluk. De Dood wisselt zijn spreken steeds af met een schelle lach.)

Hier ben ik. Ik sta al gereed.

Dag God. Zeg wat je weet.

BARMEID: Een mens is geen baas meer in zijn eigen huis.

GOD: Dag Dood. Ga meteen naar Elkerlijk en zeg hem van mijnentwege dat hij op bedevaart moet gaan. Geen gewone bedevaart, maar de finale tocht waar geen mens aan kan ontsnappen. Elkerlijk moet komen rekenschap geven over al zijn daden. Onmiddellijk. Dat is een bevel.

DOOD: Ik doe het meteen, almachtige God.

Ik ga naar de wereld, o zo rot.

Ik ga vlug naar Elkerlijk.

Hij leeft zo beestelijk.

Hij aanbidt het aardse goed,

Wat hem hemels geluk missen doet.

Ik ga naar Elkerlijk, die ongelikte beer,
en breng hem naar u, o God, mijn heer.

Hoe luttel vermoedt hij dat ik zal komen.

Hem wordt spoedig het leven ontnomen

En alles waar hij nu van houdt.

Want straks is hij dood ... en koud. (af)

BARMEID: Wel heb je van je leven! Dat zit hier zo maar onder de toog, sans gêne, en dat begint hier maar rond te springen. Wat gaan we nog allemaal meemaken! En dat bestelt niet eens een glaasje.

GOD: (sussend) 't Is al goed, 't is al goed. Ik zal mijn schuld wel betalen.
Hoeveel is het?

BARMEID: 300 frank.

GOD: Hier. (geeft een briefje van 1.000) Hou de rest maar als compensatie voor de schrik en trakteer een glaasje aan de volgende klant die binnenkomt.

BARMEID: Dank je. 't Is heel vriendelijk, meneer. (God af) Je denkt toch zeker niet dat ik dat zal doen. Voor èèn keer dat ik een fooi krijg die op iets trekt. Iedereen moet leven, zeg ik altijd. Het is al moeilijk genoeg om die goedkope schuimwijn voor champagne te laten doorgaan. Als ik voor dat geld echte champagne zou schenken, dan zou ik geen nagel

hebben om aan mijn gat te krabben.

En als een mens niet een beetje in het zwart kon werken, zou er nooit iets van af kunnen. Ik kan tenslotte hier niet elke dag in dezelfde kleren staan. Ik moet mij op tijd en (Elkerlijk op) stond kunnen changeren.

ELKERLIJK: (Een beetje vulgair) Wat hoor ik daar? Moet ik je helpen changeren?
(lacht) Ik heb daarvoor twee goede handen aan mijn lijf!

BARMEID: (lacht) Het is niet nodig. Ik kan nog altijd zelf mijn plan trekken. Een glaasje champagne, meneer?

ELKERLIJK: Wel ja, waarom niet? Een mens leeft maar één keer.

BARMEID: (terwijl ze inschenkt) Dat is zeker. Maar van het leven gesproken, dat steekt anders wel vol verrassingen, hoor. Er waren hier daarstraks twee rare Charles binnen. De ene dacht dat hij God was en hij zat hier te zeveren over de hemel en de engelen. En de andere had zich onder mijn toog verstopt. Ik heb me bijna dood geschrokken. En hij sprak zo raar. Ik kon er geen touw aan vast knopen.

ELKERLIJK: Ja, er lopen veel te veel zotten rond. Ze zouden ze beter allemaal opsluiten. (de Dood op)

BARMEID: Oei, daar is hij weer.

DOOD: Elkerlijk, wat doe je hier? Mag ik het weten?
En waarom ben je God al zo lang vergeten?

ELKERLIJK: Wat hebben we nu? Hoe later op de avond hoe zotter volk.

BARMEID: Zwijg ervan. Aan mij moet je het niet vertellen.

ELKERLIJK: Ik zal hem een beetje aan de praat houden. Je bent dan op je gemak.
(tot de Dood) Zeg het eens.

DOOD: Ik ben van God gezonden

Om je te halen voor je zonden.

ELKERLIJK: (lacht zich een breuk) Van God gezonden? Dat is een goeie. Van God gezonden!

DOOD: Ja, jij denkt aan God allang niet meer,
En dat doet zijn goede hart zo zeer.
Want God kijkt naar jou vanop zijn troon
Je levenswandel wekt zijn hevige toorn.

ELKERLIJK: (ironisch) En wat wil God van mij?

DOOD: (springt naar Elkerlijk toe, grijpt hem vast, haalt hem van zijn barkruk en trekt hem naar de voorscène. Dit gebeurt allemaal zeer snel en wordt muzikaal ondersteund. Ondertussen valt een doorzichtig gaasdoek dat de bar afschermt. Daardoor kan men enigszins blijven zien wat in de bar gebeurt, zonder dat dit storend werkt voor wat zich op de voorscène afspeelt. We zien dat de barmheid afruimt. Daarna begint ze te breien.)
God eist van jou rekenschap,
Zonder uitstel, dat is dus rap.

ELKERLIJK: Hoe moet ik dat verstaan? Rekenschap? Wat betekent dat?

DOOD: Al lijkt het je vreemd, het moet geschieden.
En ik kan je geen uitstel bieden.
Je moet je klaarmaken voor de grote tocht,
Waarvan geen mens ooit terugkeren mocht.
Pak je papieren en lees ze aandachtig
Om rekenschap te doen aan God Almachtig.
Je zult hem moeten spreken over goed en kwaad

En tonen hoe het met je zieltje staat.

ELKERLIJK: Wat betekent dat allemaal? Ik ben daar helemaal niet op voorzien! Hoe kan ik zo onverwachts aan God rekenschap geven? Wie ben je?

DOOD: (laat zijn broek zakken en doet zijn jas open; op zijn zwarte onderkleding is een wit skelet geschilderd. De Dood heeft er kennelijk veel plezier in.)

Ik ben de Dood.

ELKERLIJK: (schrikt zich twee apen)

Och, Dood, ben je zo dicht bij mij? Ik had je nog helemaal niet verwacht. Dood, kan ik je soms plezier doen met wat geld? Ik zal je tienduizend pond geven. We maken een contract. Niemand hoeft het te weten. Steek het geld op zak en laat me leven. Ik zou zeggen: het ene plezier is het andere waard.

DOOD: Elkerlijk, ik zal dit niet aanvaarden.

Ik hecht geen belang aan materiële waarden.

Ik ben de Dood en kom iedereen halen.

Was ik met schatten te betalen,

Dan kreeg ik ieders rijkdommen,

Zowel van de slimmen als van de dommen.

ELKERLIJK: Lieve Dood, één zaak moet ik je toch wel vragen. Zeg mij, als het echt niet anders kan, als ik echt die tocht moet aangaan, zou ik aan het einde dan niet mogen terugkeren, eens dat ik van alles rekenschap heb gegeven?

DOOD: Geen sprake van! Niemand komt ooit weer

Van die laatste reis, al wilde hij zo zeer.

ELKERLIJK: (panische angst, roept in het ijle) God, Go-od, God. Brave God, lieve God, goede God. Hoor je mij? Ontferm je over mij? ... Ik ben in grote nood ... (geen antwoord; richt zich tot de Dood) Zeg, zou ik iemand, klein of groot, mee mogen nemen op die tocht? Dan zou ik niet alleen zijn. Dat zou toch al een flink stuk schelen.

DOOD: (blijft er geweldig veel plezier in hebben)

Je bent niet goed wijs.

Dat is een dwaze eis.

Niemand schrijft in voor jou laatste reis.

Die moet je zelf maken, in vree en in peis.

En haast je wat, want het geduld van God

Is uitgeteerd tot op het bot.

Wat denk je wel, je kunt niet blijven leven.

Als je voor God verschijnt, zal je beven!

ELKERLIJK: Oei, oei, oei, ik had beter moeten weten. Wie kan mij helpen? Sta ik er echt alleen voor? Maar ik kan zoiets niet aan. Wat moet ik doen? Ik ga kapot. (huilt)

DOOD: Hoe kun je zo onnozel zijn?

Elkerlijk, vergeet de schijn.

Je bent onrein van binnen.

Je moet je dringend bezinnen.

ELKERLIJK: Wat ben ik toch stom geweest! Waar kan ik nog naar toe vluchten? Hoe kan ik aan dit oordeel ontsnappen? Lieve Dood, heb nog geduld tot morgen. Gun mij toch de tijd om na te denken, om te overleggen. Ik moet dringend één en ander kunnen regelen. Het is van levensbelang.

DOOD: Als ik dat zou toestaan
 Was ik krommer dan een banaan.
 Ik breng éénieder voor Gods stoel.
 Als ik dat niet doe, krijg ik boel.
 Bereid je voor op die grote slag,
 Want doodgaan doe je nog op deze dag.
 Ik zal uit je ogen nu vertrekken.
 Het hiernamaals verwacht je aan zijn hekken.

Want nu is hier voor jou de dag,
 Die Elkerlijk niet levend voorbij mag. (af)

ELKERLIJK: O moeder, waarom leven wij? O moeder, waarom beven wij? Mijn leven is helemaal verloren. Mijn bankzaken moet ik nog dringend regelen, mijn BTW is niet in orde en wat moet ik doen met mijn zwart geld? En wat met mijn testament?
 Als ik nu al dood was, dan zou dat voor mij een hele troost zijn. Waar kan ik raad zoeken? God,
 lieve Heer, help mij. Ik ben een onnozele hals. Ik klaag nu wel, maar het helpt niet. De tijd gaat voorbij en het is al zo laat op de dag.
 Wat moet ik doen? Wat moet ik doen? Is er iemand die mij kan helpen? (loopt angstig rond; plotse inval) Misschien dat Gezelschap met mij wil meegaan om mij te begeleiden tot aan de poort van de dood. Zou ze weigeren? Nee, ik geloof het niet. Ik heb met haar altijd goed kunnen opschieten. Gezelschap was voor mij altijd een toffe meid.
 Gezelschap, waar ben je? (Gezelschap op)

Ah, ze is daar. Ik ben zo blij. Ik zal meteen de koe bij haar horens nemen.

Goeiedag, Gezelschap.

GEZELSCHAP: (ziet er nogal wulps uit) Elkerlijk, goeiedag. Mooi weer, hé. En hoe gaat het met je gezondheid? (schrikt echt) Maar jongen toch, je ziet er steendoodziek uit. Je bent schetebleek. Wat is er? Het is precies alsof je op elk moment kunt doodvallen. Je zult toch niet doodvallen, hé?

ELKERLIJK: Ja.

GEZELSCHAP: (schrikt weer) Waarom moet jij nu doodvallen? Je was toch altijd gezond en beresterk. Laat je toch niet gaan, hé. Je bent toch nog tot alles in staat. Moet ik je eens goed verzorgen? Een goeie massage en je bent er weer bovenop. En we nemen samen een sauna. Je kunt niet geloven hoeveel deugd je ervan zult hebben.

Wil ik eens een week of twee bij je blijven? Of langer nog? Als je het wil, blijf ik bij je voor eeuwig en altijd. (omarmt hem en kust hem sensueel) Bij mij zal je je nooit vervelen.

ELKERLIJK: (maakt zich los) Ik wil je graag geloven, maar het is al verloren. De dood ligt op de loer en als ik niet oppas, pakt hij me serieus aan. De dood is erger dan een ziekte: van het ene sterf je en van het andere niet.

GEZELSCHAP: Ik moet weten waarom je zo bedroefd bent. Het lijkt wel alsof je de droefheid uit je kunt snijden. Als iemand je wat misdaan heeft, zal ik je helpen om je te wreken. Zelfs al kost het mij mijn dood, al wist ik vooraf dat ik zou moeten sterven, dan nog zou ik je helpen. Ik kan de gedachte niet verdragen dat jij zou moeten lijden. Enfin, hoe is het

Gods mogelijk! Je bent zo'n mooie vent.

ELKERLIJK: (ontroerd) Merci. Je bent een schitterend Gezelschap.

GEZELSCHAP: Dat weet ik. Ik hoef je dat toch niet te bewijzen. Of toch? (omhelst hem) Vertel mij eens, schone jongen, wat scheelt er?

ELKERLIJK: Lief Gezelschap, ik kan het zo moeilijk over mijn lippen krijgen. Als ik het je vertel, dan val ik je er alleen maar mee lastig. Maar ik weet dat je goede bedoelingen hebt. Ik heb er de smaak nog van in mijn mond. Ik voel dat je me wil steunen en helpen. Ik ben je er zo dankbaar voor. God zal je lonen voor alles wat je doet.

GEZELSCHAP: Alles wat ik zeg, meen ik voor honderd procent.

ELKERLIJK: Ik heb bij jou nooit anders gevonden dan edele en oprechte trouw. De manier waarop je mij daarstraks vastpakte heeft mij in mijn overtuiging gesterkt. Ik voelde het direct: Gezelschap blijft mij altijd trouw.

GEZELSCHAP: Maar natuurlijk, schatje. Je hebt aan mij toch nog nooit moeten twijfelen.

ELKERLIJK: Dat je mij wil helpen, is een serieus pak van mijn hart. God zal het je lonen.

GEZELSCHAP: Maar mijn zoetje, je moet geen schrik hebben. Ik ga overal met je mee. Al was het naar de hel. (ze lacht, want ze vindt dit een goeie mop)

ELKERLIJK: Mijn lieve meid, je bent voor mij een schitterende gezellin. Als we er de tijd voor hadden, trakteerde ik je op champagne in de Venus. Ga je werkelijk met me mee? Ik kan je er niet genoeg om danken. Alleen is maar alleen. Met zijn tweeën is er misschien toch nog doen aan.

GEZELSCHAP: Je moet mij niet zo danken. Het is graag gedaan. Wie het niet met de

daad laat blijken een goed gezelschap te zijn, is het niet waard te leven. Zeg mij wat er op je hart drukt, mijn zoetje. Ik zal je helpen met al mijn vermogens. En ik heb er vele!

ELKERLIJK: Ik zal het je heel oprecht vertellen, echt eerlijk. Ik zit in een ontzettend moeilijk parket. Ik kreeg het bevel op reis te gaan, een grote tocht te ondernemen. En het wordt een lange en harde weg.

GEZELSCHAP: Oh, moet je naar het zuiden voor je gezondheid? Tenerife? Gran Canaria? Lanzarote? Nee? ... Dan wordt het Turkije voor de slijkbaden! Ik wil best met je mee. Wij samen in het slijk! 't zal proper zijn.

ELKERLIJK: Was dat maar waar. Maar daar gaat het niet om. Ik moet rekenschap gaan geven aan de hoogste koning.

GEZELSCHAP: Moet je naar Laken? Mag ik mee? Ik vind Albert toch zo'n schone vent.

ELKERLIJK: (kwaad) Ik heb geen zin in grapjes! Wat mij te doen staat is ronduit verschrikkelijk. Maar ik reken erop dat je meegaat. Je hebt het mij beloofd.

GEZELSCHAP: Natuurlijk, ik hou mijn beloften. Met jou ga ik door vuur of door de zee. Mijn belofte beschouw ik als heilig. Waar wil je dat we samen naar toe reizen?

ELKERLIJK: Je hebt mij gezegd dat je bereid was overal met mij mee te gaan, hé. Zelfs naar de dood of naar de hel. Zo was het toch, hé.

GEZELSCHAP: Ja, ja. Dat heb ik wel gezegd, maar het mag niet te gevaarlijk zijn. Ik wil aan dat reisje mijn broekje niet scheuren. Hoelang zal die reis duren en wanneer zullen we terugkeren?

ELKERLIJK: Nooit!

GEZELSCHAP: Nooit? Je bent niet goed bij je hoofd. Een reis is een reis. Dat wil